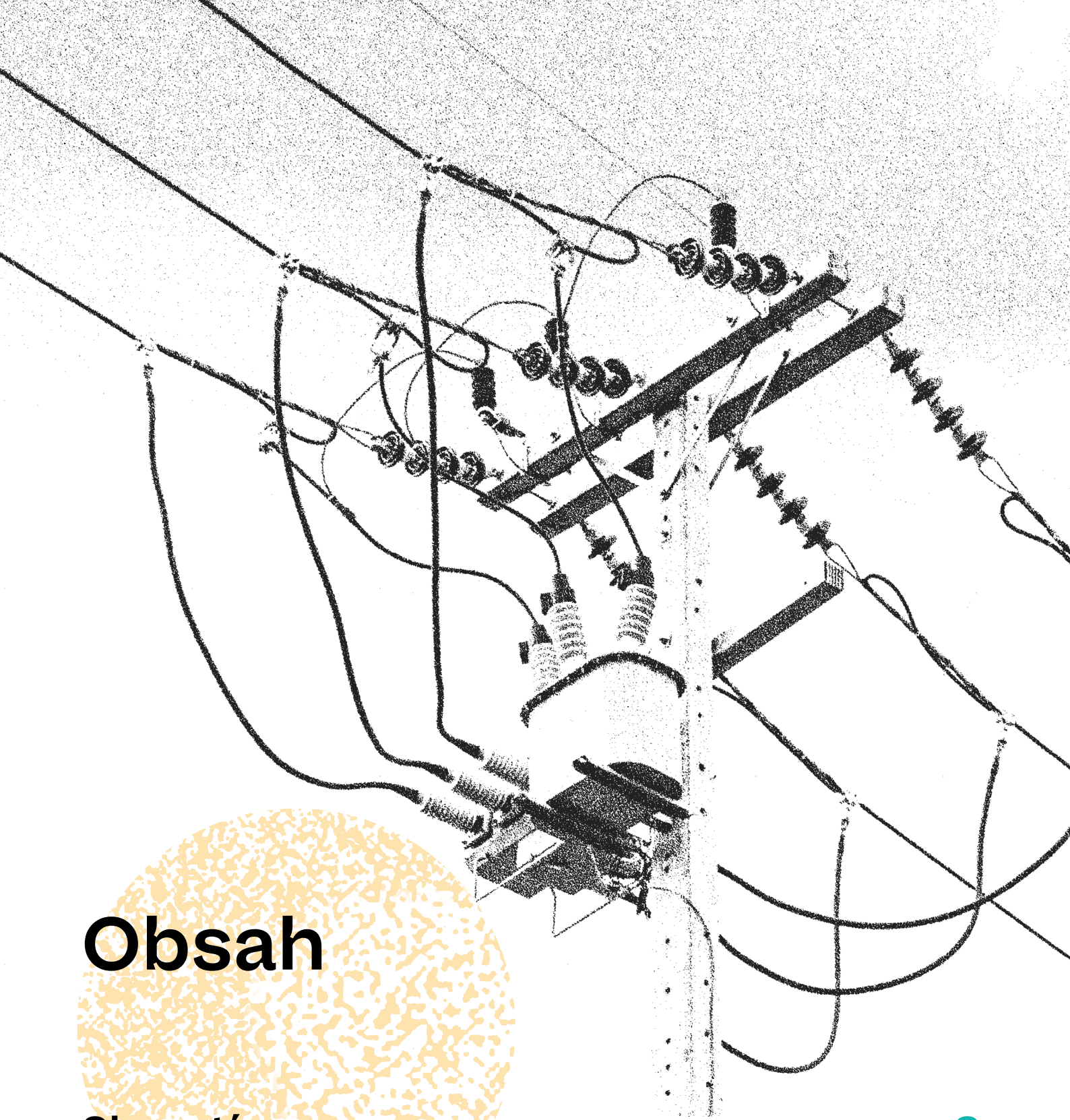

VELKÁ ENERGETICKÁ LOUPEŽ re→set

Obsah

Shrnutí	3
Před krizí	4
Velká energetická loupež	7
Fosilní dotace	10
Tiráž	19

1

Shrnutí

Tato publikace se dívá odstupem na energetickou krizi, která loni plnila novinové titulky. Nastiňuje kontext, v jakém taková krize vůbec mohla vzniknout a vysvětluje fungování energetického trhu. Shrnuje zisky významných v ČR působících energetických firem podnikajících v uhlí a rozkrývá systém fosilních dotací, které je podporují. Na závěr uvádí doporučení, jak další podobné krizi předcházet.

2 Před krizí

Když v roce 2022 zejména kvůli rostoucím cenám plynu dramaticky vzrostly ceny energií, média i politici prezentovali celý problém jako nečekanou událost. **Energetická krize však není přírodní pohromou, ale společenským jevem vyvolaným politickými a ekonomickými rozhodnutími posledních dekád.**¹

Ekologické organizace dlouhodobě varovaly před udržováním závislosti na fosilních palivech, a to nejen kvůli klimatické krizi, ale – jak si celá Evropa loni s hrůzou uvědomila – také kvůli podpoře autoritářských režimů (v tomto případě ruské invazi na Ukrajinu). Krize tak dala za pravdu kritikům, kteří již v letech před ní upozorňovali na rizika neoliberální energetické politiky privatizace, liberalizace a deregulace, která sektor podřídila – v dřívě nebývalé míře – trhu, a skrze něj kontrole korporací zaměřených na maximalizaci svého zisku. A právě tyto politiky loni dopady krize výrazně znásobily.

Tyto problémy připustila na vrcholu cenového „šoku“ v srpnu 2022 i prezidentka Evropské komise Ursula von

der Leyen, když prohlásila, že **rychle rostoucí ceny elektřiny odhalují omezení našeho současného uspořádání trhu s elektřinou, který byl vyvinut za zcela jiných okolností a pro zcela jiné podmínky a již není s to dostát svým účelům.**² Politika liberalizace (zaváděná od počátku jednadvacátého století) měla podle svých zastánců skutečně vést ke zcela jiným výsledkům: snížení cen pro spotřebitele díky větší konkurenci a v kombinaci se zpoplatněním emisí CO₂ také k urychlení rozvoje obnovitelných zdrojů a „nákladově efektivní“ dekarbonizaci.

Jak upozorňuje již před-krizová studie European Public Service Union (EPSU), tento záměr se nena-
plnil.³ Dosáhnout ideální konkurence na „volném trhu“ je v oblasti výroby a distribuce elektřiny prakticky nemožné, protože elektroenergetická síť z řady důvodů daných už její fyzikální povahou nesplňuje podmínky pro hladké fungování trhu. **Trh s elektřinou je vždy ve své podstatě simulovaný.**⁴ Namísto hladké tržní konkurence mezi mnoha prodejci

1 <https://re-set.cz/download/Publikace/Cesty-k-pravu-na-energii.pdf>

2 <https://www.euronews.com/my-europe/2022/08/29/energy-crisis-ursula-von-der-leyen-calls-for-emergency-intervention-in-electricity-market>

3 https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/Going%20Public_EPSU-PSIRU%20Report%202019%20-%20EN.pdf

4 <https://fsr.eui.eu/creating-electricity-markets-is-not-so-obvious/>

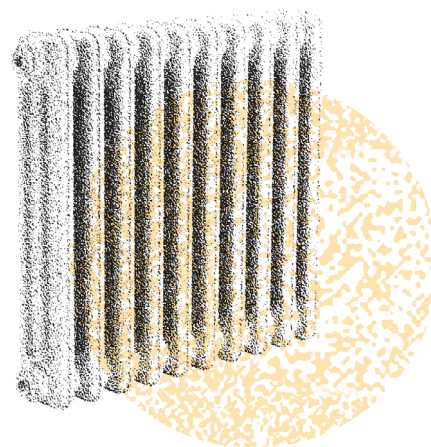
a nákupci s přibližně stejnou silou ve „vyjednávání“ o cenách zůstává systém pod kontrolou oligopolu velmi malého počtu velkých energetických korporací, zaměřených na maximalizaci zisku. **Pár velkých hráčů tak může účinně bránit rozvoji obnovitelných zdrojů a posilovat závislost na fosilních palivech – to vše stojí na enormní mocenské převaze nad spotřebiteli, pro něž jsou energie základní životní potřebou,** což mohou energetické korporace zneužívat k dobývání renty.⁵

„Vztah nabídky a poptávky“ v situaci nedostatku jednoho ze zdrojů, fosilního plynu, a extrémní nerovnosti mezi aktéry na trhu, nevedl k ideální distribuci, naopak – energetické korporace a jejich majitelé zneužili krizi k bezprecedentnímu přesunu bohatství zdola nahoru. **V tom nejsou sami: prospěchářství – záměrné navyšování cen základních potřeb – je jednou z hlavních hnacích sil dnešní inflace.**⁶

Energetický trh neselhal, energetická krize je jeho logickým vyústěním. Leyen ve zmiňovaném projevu ohlásila krizovou intervenci a záměr dlouhodobější strukturální reformy. **Byl sice nastaven cenový strop, nicméně hlubší strukturální reforma je v nedohlednu. Bezprostřední krizové zásahy i snahy o hlubší změny totiž čelí extrémnímu odporu ze strany fosilní lobby,** která krizi pomohla zavinit vytrvalým politickým i ekonomickým tlakem za udržování

závislosti na fosilních palivech, aby na krizi následně masivně vydělala.

Fosilní lobbisté snahy o důležitější zdanění mimořádných zisků i hlubší reformy do velké míry zablokovali díky svému privilegovanému přístupu k politickému rozhodování, který v mnoha zemích a institucích Evropské unie dosahuje rozměrů tzv. uchvácení státu, ovládnutí politických rozhodnutí o regulaci soukromých aktérů jimi samotnými. Na evropské úrovni má fosilní lobby natolik privilegovaný přístup k orgánům Komise, že k nějaké schůzce mezi lobbisty fosilních korporací jako Shell či Total a evropskými politiky dochází každý den.⁷ Do značné míry si tak diktují podmínky řešení krize. V říjnu 2022 například vznikla speciální poradní skupina (Energy Platform Industry Advisory Group), která sestává výhradně ze zástupců průmyslu. Spotřebitelé, lidé pracující v energetice či odborníci a vědci v ní zastoupení vůbec nejsou.⁸

5 <https://rosalux.nyc/wp-content/uploads/2020/09/tuedworkingpaper13.pdf>

6 https://scholarworks.umass.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1348&context=ec_on_workingpaper

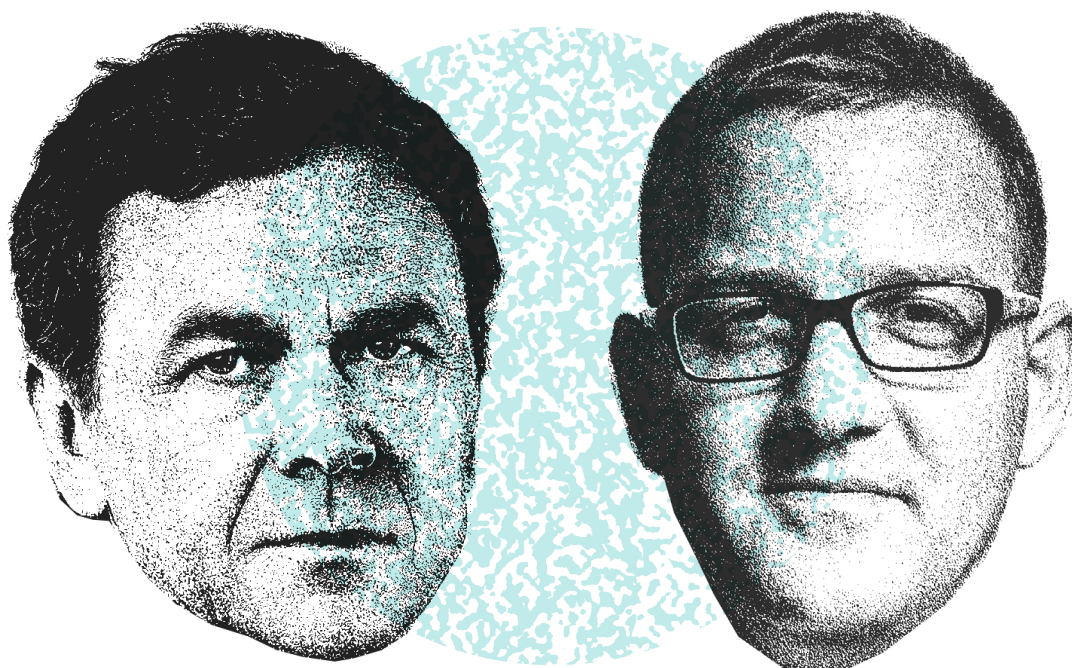
7 <https://corporateeurope.org/en/2022/10/fuelling-cost-living-crisis>

8 <https://corporateeurope.org/en/AGastastrophicMistake>

V českých podmínkách mají podobný vliv uhlobaroni jako Daniel Křetínský a Pavel Tykač, jejichž rekordní zisky z energetické krize rozebíráme v následující kapitole. Jejich komplexní mocenskou strategii jsme dříve popsali v paperech zaměřených na český fosilní průmysl obecně⁹ i na Křetínského EPH konkrétně.¹⁰ Svůj lobbistický tlak uplatňují v zákulisí i veřejně skrze instituce jako Svaz průmyslu a dopravy či Hospodářská komora a také vytvářejí dezinformační propagandu založenou na skupování vlastnictví médií či falešných profilech na sociálních sítích. **Není náhoda, že právě tyto firmy úspěšně sabotovaly také snahy o spravedlivější zdanění**

svých zisků přesunem do zahraničních daňových skrýší.¹¹

V následující kapitole se zabýváme zisky českých energetických korporací v posledních pěti letech. Z rešerše jasně vyplývá, že v roce 2022 došlo k významnému přerozdělení bohatství, a to zdola nahoru. Zatímco statisíce lidí padaly do energetické chudoby, fosilní firmy si připsaly astronomické zisky. Ve čtvrté kapitole ukazujeme, jak tyto firmy získávají evropské dotace určené na modernizaci energetiky či transformaci uhelných regionů. V závěrečné kapitole pak navrhneme řešení, jak do budoucna podobným energetickým krizím předcházet či jak je účinně řešit ve prospěch obyčejných lidí.

- 9 <https://re-set.cz/download/Publikace/Hazard-s-nasi-budoucnosti.pdf>
10 <https://re-set.cz/download/2022/Fosiln%C3%AD%20hyena%20-%20pdf.pdf>
11 <https://denikreferendum.cz/clanek/35205-energeticka-loupez-v-primem-prenosu-kretinskeho-rekordni-zisky-je-nutne-zdanit>

Velká energetická loupež: bezprecedentní přesun bohatství směrem nahoru

V této kapitole jsme sledovali konsolidované zisky před zdaněním za posledních pět let u největší české firmy EPH a polostátního ČEZu. Informace jsme čerpali ze závěrečných zpráv těchto firem, které jsou veřejně dostupné v obchodním rejstříku či na firemních stránkách.

Zisky před zdaněním za posledních pět let (miliony czk):

	2022	2021	2020	2019	2018
EPH	113,815	36,369	48,199	27,831	22,587
ČEZ	99,623	13,426	7,906	18,411	13,517

Zroj: čísla EBITDA z ESG reportů.

EPH: Největší česká firma a znečišťovatel evropského formátu

Firma EPH Daniela Křetínského si loni připsala před zdaněním zisk přibližně 113 miliard korun, během krizového roku tak svůj zisk více než ztrojnásobila oproti roku 2021. EPH je nejbohatší českou firmou a zároveň patří ke třem největším znečišťovatelům emisemi oxidu uhličitého v celé Evropě.¹² Největší měrou se na zisku této korporace podílely vysoké ceny energií, dalším významným zdrojem příjmů pak bylo také vlastnictví plynových zásobníků, které státy ve velkém plnily z obav před nedostatkem plynu v zimě. I díky nebývale vysokým výdělkům společnosti EPH se Daniel Křetínský vyšvihl na druhé místo v žebříčku nejbohatších Čechů.

ČEZ: Skokan roku

Na své si přišel i polostátní ČEZ, který vydělal téměř 100 miliard korun a jeho zisk se oproti roku 2021 zvýšil více než sedminásobně. ČEZ je nej-

větší tuzemskou energetickou firmou s největším počtem zákazníků, ale zároveň patří mezi desítku největších znečišťovatelů v Evropě.¹³ Na zisku této korporace se největší měrou podílely vysoké ceny energií, stejně jako rekordní zisky z obchodování s komoditami na zahraničních trzích.

Sev.en: Záhadná firma Pavla Tykače

Přestože ji neuvádíme v tabulce výše, zmíníme se zde také o společnosti Sev.en Energy. Její zisky z posledních let neznáme, poněvadž konsolidované informace o ziscích nepublikuje. Tykačova energetická společnost umělými obchodními operacemi s dalšími firmami ve skupině udržuje část firem ve ztrátě. Data tak není možné jednoduše získat a srovnávat. Nicméně dle žebříčku Forbes vzrostla hodnota Tykačova majetku v roce 2022 o bezmála 100 miliard korun.¹⁴ Rok 2022 tak byl pro Pavla Tykače rekordní, jelikož více než zdvojnásobil svůj majetek a stal se čtvrtým nejbohatším Čechem.¹⁵ Většina těchto zisků plynula právě z energetiky. Ačkoliv se tedy k přesným číslům lze vlivem netransparentní struktury Sev.en Energy jen těžko dopočítat,

12 Viz <https://denikreferendum.cz/clanek/35803-odhaleno-kretinskeho-eph-deklaruje-mene-nez-polovinu-emisi-co2-ktere-vypousti>

13 Viz <https://ember-climate.org/insights/research/eu-ets-2022/#supporting-material>

14 <https://forbes.cz/lists/nc23/pavel-tykac/>

15 Viz <https://forbes.cz/lists/cesti-dolarovi-miliardari-2023/>

i u něj vidíme, že v čase energetické krize vydělával rekordní zisky na úkor nás všech, kteří jsme platili vysoké ceny energií.

Závěr

Jak ukazují data výše, energetické firmy v loňském roce nečekaně vydělaly desítky miliard, o které se však nezasloužily vlastní činností. Tyto mimořádné zisky si připsaly zejména v důsledku krizové situace způsobené růstem cen energií v kombinaci s válkou na Ukrajině.

Vláda České republiky tak rozhodně selhala, když tyto mimořádné zisky nechala v roce 2022 bez výraznějšího zdanění a rozhodla se zavést takzvanou daň z mimořádných zisků (windfall tax) až od roku 2023. Dle dat z roku 2023 je daň z mimořádných zisků energetických firem významným zdrojem pro tuzemský rozpočet. Jen v případě firmy ČEZ činila za první tři čtvrtletí 20 miliard korun, což představuje o šest miliard víc, než současná vláda plánuje škrtnout ve zdravotnictví.¹⁶ Jak ukazuje výpočet investigativního týmu Deníku Referendum, v případě firmy EPH Česká republika přišla přibližně o čtyřicet miliard korun.¹⁷ Tato částka odpovídá cca čtvrtině celého strukturálního deficitu České republiky. Mezi lety 2014 a 2022 český

stát dotoval v rámci Zelené úsporám opravy domů v hodnotě 21 miliard korun, tedy o polovinu méně, než kolik by činil výnos z daně od EPH za pouhý jeden rok. Český stát tak přišel loni o desítky miliard, které mohl využít k řešení následků energetické krize či financování veřejných služeb.

Náklady za zastropování cen energií i další opatření zmírňující dopady růstu cen energií jsme tak ve větší míře nesli my všichni. Vzhledem k rozložení daňového mixu v České republice a obecně absenci progresivního zdanění, které je na západ od nás zcela běžné, se na sociální opatření reagující na rostoucí ceny energií skládala především střední třída.¹⁸ Majitelé a akcionáři energetických společností, původci celého problému, se z placení následků svého podnikání dokázali vyvázat. V čase energetické krize se tak česká vláda vědomě rozhodla vést politiku pro hrstku bohatých, nikoliv pro lidi. Jak by politika zaměřená na potřeby lidí mohla vypadat, rozebíráme v poslední kapitole.

¹⁶ Viz <https://novazelenausporam.cz/tiskova-zprava/17>

¹⁷ Viz <https://denikreferendum.cz/clanek/35810-stanjura-a-eph-jedno-rozhodnuti-jedna-firma-a-stat-prisel-o-desitky-miliard>

¹⁸ Podrobněji v analýze ekonoma Jana Bittnera s názvem Ekonomické nerovnosti a koronavirus: https://rosalux.cz/wp-content/uploads/2020/09/Bittner-Studie_nerovnosti_-1.pdf

4 Fossilní dotace: kapitola sama o sobě

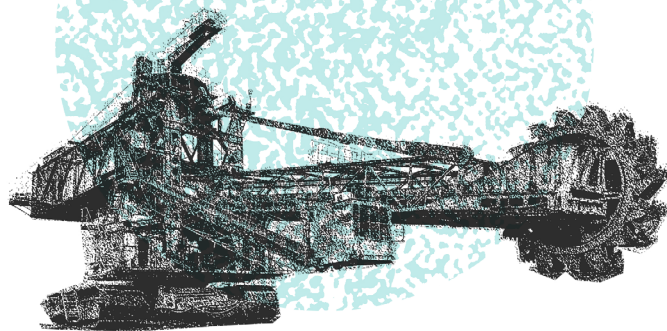
Vedle zcela bezprecedentních zisků z důvodů vysokých cen energií vydělávají fosilní společnosti celosvětově také na dotační podpoře z veřejných zdrojů. Místo investic do rychlejšího rozvoje obnovitelných zdrojů a pomoci lidem v energetické chudobě tak stále podporujeme i korporace, které desítky let vydělávají na devastaci životního prostředí, svou činností zhoršují dopady klimatické krize a zvyšují současné i budoucí náklady na její řešení.

Na evropské úrovni bohužel neexistuje jednotná definice fosilních dotací, a je tak velmi obtížné takovéto dotace správně vyčíslit a srovnávat. Je však možné se řídit metodikou Mezinárodního měnového fondu: **za fosilní dotace označuje každou vládní akci, která snižuje náklady na výrobu energie z fosilních zdrojů, zvyšuje cenu, kterou obdrží výrobci, nebo snižuje cenu, kterou zaplatí jejich spotřebitelé.**¹⁹

Podle této metodiky můžeme dotace pro fosilní průmysl rozdělit do dvou hlavních kategorií:

1. Explicitní = Mluvíme o nich ve chvíli, kdy je maloobchodní cena fosilního paliva nižší než náklady na jeho dodávku. Jsou to tedy přímé dotace na provoz a výrobu energie z fosilních zdrojů.

2. Implicitní = S řešením klimatické krize jsou spojeny obrovské náklady, které nicméně neplatí výrobci energií z fosilních zdrojů, ale jednotlivé státy. Implicitní dotace proto zahrnují neocenené negativní externality emisí, např. náklady na řešení dopadů klimatické krize či zdravotní dopady znečištění ovzduší. V podstatě tak odráží rozdíl mezi současnou tržní cenou (platí spotřebitelé) a skutečnými náklady na výrobu a spotřebu fosilních paliv.

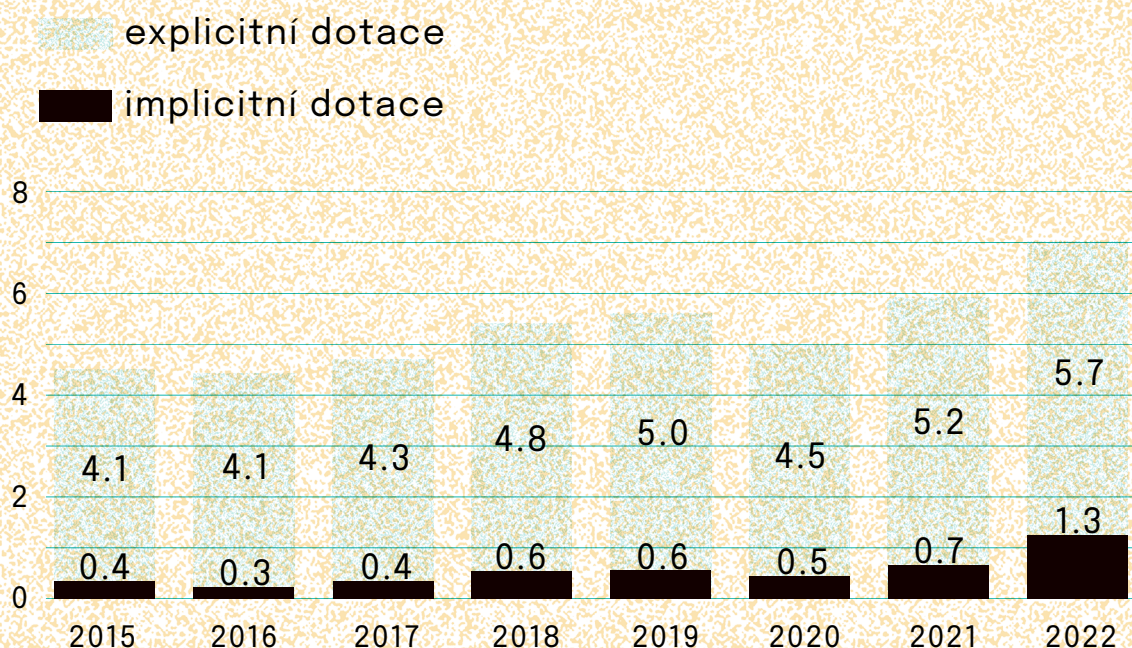
19 <https://www.imf.org/en/Topics/climate-change/energy-subsidies>

V globálním měřítku šlo v roce 2021 na podporu fosilních paliv dvakrát tolik peněz, než na podporu energie z obnovitelných zdrojů a téměř dvakrát tolik, než jsou celosvětové výdaje na vzdělání. Od roku 2015 fosilní dotace pouze rostou a přes globální dohodu o postupném ukončení dotací do fosilního průmyslu z roku 2021 v následujících letech spíše ještě porostou.²⁰

Fosilní dotace na vzestupu

Objem globálních fosilních dotací (v trilionech amerických dolarů).

podle propočtů MMF

Zdroj: Mezinárodní měnový fond

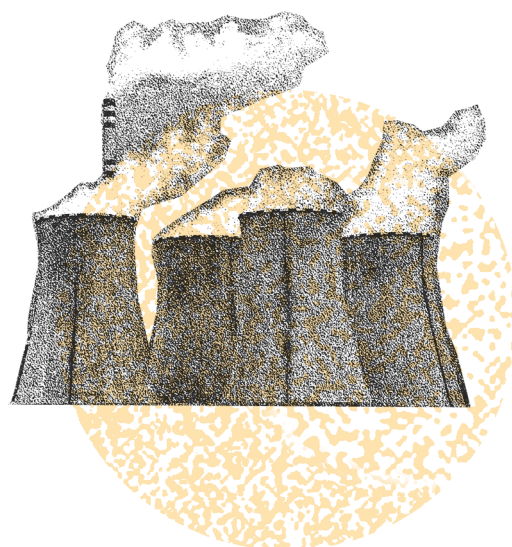
20 <https://www.statista.com/chart/31016/volume-of-global-fossil-fuel-subsidies-timeline/>

Jevy spojené se změnami klimatu²¹ jako jsou častější extrémní projevy počasí, růst průměrné teploty, povodně či požáry, zapříčinily jen v Evropě za posledních 40 let finanční ztráty²² ve výši 487 miliard EUR.²³ To je částka, kterou bychom mohli kompletně financovat chod ČR na dalších pět let.

V České republice v minulosti mířilo nejvíce *explicitních* dotací do podpory těžby uhlí, kterou stát od roku 1991 již nepodporuje, ale stále se musí vypořádat s dopady sociálními, zdravotními i ekologickými. Dle analýzy Hnutí DUHA je však těžba nadále podporována i nepřímo, a to pomocí nízko nastavených poplatků za vytěžené uhlí.²⁴ Stát tak v letech 2009–2017 přišel o 15 mld. Kč, což je například více, než schválený rozpočet ministerstva zdravotnictví na příští rok, přičemž právě na zdravotnictví dopadají ony negativní externality. Těžba fosilních paliv, jejich zpracování a spotřeba zásadním způsobem ohrožují lidské zdraví: jen v ČR zemře předčasně vlivem změn klimatu 1000 až 10.000 lidí ročně.²⁵

Implicitní dotace do fosilních paliv v ČR v roce 2020 (v mld CZK) dle IMF:

Benzín	5,10
Diesel	16,70
LPG	2,09
Kerosin	0,00
Ropa	24,59
Zemní plyn	15,08
Uhlí	158,22
Elektrina	7,66
Celkem	229,45

- 21 <https://www.consilium.europa.eu/cs/infographics/climate-costs/>
- 22 Pro představu se může jednat o položky jako neúroda nebo větší náklady v zemědělství, přechod na jiné plodiny, adaptační opatření ve města, obcích, či podnicích nebo například finanční dopady nových regulací aj.
- 23 <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/climate-change/#::-:text=v%20letech%201980%E2%80%932020%20p%C5%99i%C5%A1lo,v%C3%BD%C5%A1i%2p%C5%99ibli%C5%BE%C4%9B%20%20miliardy%20eur.>
- 24 <https://hnutiduha.cz/aktualne/stat-uz-prisel-o-patnact-miliard-kvuli-nizkym-tezebnim-poplatkum-ukonci-vlada-dalsi-ztraty>
- 25 https://www.klimazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/03/FINAL_impact-profile-Czech-Republic.pdf

Další formy fosilních dotací

Většina současných velkých fosilních projektů, jako jsou například produktovody nebo samotné elektrárny, historicky dostávala štědrnou podporu z evropských i národních fondů a od mezinárodních investičních bank formou **investičních dotací** na jejich výstavbu. I to je forma fosilní dotace – investiční dotace i v současnosti pomáhají fosilním společnostem snižovat finanční náklady na výstavbu nové infrastruktury či na údržbu a obnovu té stávající. Mohou mít formu přímých dotací, výhodných úvěrů nebo veřejných záruk.

Některé typy státní podpory spotřebitelů jsou také formou fosilních dotací, například když stát kompenzuje vysokou cenu energií, které však pochází z fosilních zdrojů. V České republice takto vláda reportuje například příspěvek na bydlení, který mnohé domácnosti používají právě na úhradu účtů za energie. Na rok 2023 česká vláda uvolnila navíc na kompenzaci vysokých cen energií 50 miliard korun.²⁶ Tyto peníze přitom nejdou přímo spotřebitelům, ale energetickým společnostem na pokrytí nákladů na dodávky energií a „přiměřený zisk“ v situaci, kdy stát zastropuje ceny elektřiny a plynu.

²⁶ <https://www.mpo.cz/cz/rozcestnik/ministerstvo/aplikace-zakona-c-106-1999-sb/informace-zverejnovane-podle-paragrafu-5-odstavec-3zakonazastropovani-cen-energi--273633/#:~:text=%C4%8Cesk%C3%A1%20republika%20v%20usnesen%C3%AD%20vl%C3%A1dy,na%20dod%C3%A1vku%20elekt%C5%99iny%20a%20plynu.>

²⁷ <https://carbonmarketwatch.org/publications/the-emissions-aristocracy/#:~:text=The%20activities%20of%20all%20installations,sectors%20can%20be%20freely%20consulted>

Emisní povolenky zdarma pro všechny

Aby toho nebylo málo, získávají fosilní průmyslové a teplárenské firmy také volné emisní povolenky v systému EU ETS. Ten by měl především motivovat ke snižování emisí a k investicím do inovací a zelené transformace. Jak ale ukazuje čerstvá studie Carbon Market Watch,²⁷ EU ETS nejen že nevede k dostatečně rychlému snížení emisí, ale díky štědrému systému povolenek zdarma naopak právě ty největší evropské znečišťovatele ještě podporuje. Mezi třiceti největšími znečišťovateli, kteří jsou dohromady zodpovědní za více než 50 % emisí v oblastech spadajících do EU ETS, se objevil polostátní ČEZ, který obdržel ve formě volných povolenek téměř 26 milionů eur, LEAG Holding a EPH Daniela Křetínského, které dostaly povolenky za 33 milionů eur, a nechybí ani Sev. en energy Pavla Tykače s 2,4 miliony eur.

Modernizační fond: přerozdělování velkým hráčům

Modernizační fond, který je financován výnosy z emisních povolenek, má

na další roky odhadovanou alokaci až 500 miliard korun. Jsou to finance ke snižování emisí, energetické náročnosti a celkové transformaci českého průmyslu, energetiky a teplárenství.

Začátkem roku 2023 proběhla médii zpráva o tom, že z druhé vlny rozdělování peněz z Modernizačního fondu si nejvíce dotací odnesl ČEZ, - přes tři miliardy korun.²⁸ Data na svém webu zveřejňuje Ministerstvo životního prostředí.²⁹ Vedle ČEZu získaly významné dotace také například skupina Sev.en Pavla Tykače a další: mezi podpořenými projekty najdeme např. dotaci na solární panely pro Lovochemii ze svěřenského fondu Andreje Babiše, nebo MTX Group podnikatele Petra Otavy, do jehož holdingu patří třeba také OKK Koksovny (výroba slévárenského koksu) a Czech Mill (zpracování černého uhlí).

Na první pohled na tom není nic špatného - investice přeci půjdou do rozvoje obnovitelných zdrojů, a jsou navíc rozdělovány dle nastavených pravidel. Tyto argumenty však neobstojí, pokud i na Modernizační fond aplikujeme 7 principů pro skutečně spravedlivou transformaci³⁰ a srovnáme tyto dotace se zisky z předchozí kapitoly. Korporace typu ČEZ či Sev.en mají vůči společnosti a klimatu obrovský dluh, který by měly začít splácet, ne dále čerpat

veřejné prostředky a díky nim lakovat svůj byznys nazeleno.

Jak uvádí studie Evropské komise z roku 2021 o dotacích a dalších státních zásazích v sektoru energetiky, z českého Národního plánu v oblasti energetiky a klimatu (NECP) nelze získat přesné vyčíslení dotací do fosilního průmyslu, jako fosilní dotace je uveden pouze již zmíněný příspěvek na bydlení.³¹ V letech 2018 a 2019 se nicméně pohybovaly fosilní dotace odhadem v řádu 1,1 resp. 1,2 milionů eur, zejména na přechod od uhlí k plynu v oblasti dálkového vytápění. I tyto dotace se rozdělují v rámci Modernizačního fondu a jejich cílem má být snížení emisí v sektoru teplárenství. Z hlediska klimatické krize i současné geopolitické situace je to tak cesta z deště pod okap.

V infolistu CDE k fosilním dotacím³² jsou uvedeny i další formy fosilních dotací - od daňových úlev po kotlíkové dotace, které je stále možné použít i na kotle na fosilní paliva.

Co s tím?

Naše závislost na fosilních palivech způsobila energetickou krizi, jejíž cenu platíme všichni a nejvíce ti nejzranitelnější. Víme, že těžba a spalování fosilních paliv způsobují nezvratné změny klimatu, jejichž

28 <https://ekonomickydenik.cz/nejvic-penez-na-fotovoltaiku-z-modfondu-ziskal-cez-uspeli-take-miliardari-tykac-otava-hava-a-babis/>

29 <https://www.sfzp.cz/dotace-a-pujcky/modernizacni-fond/schvalene-projekty/>

30 <https://re-set.cz/download/Publikace/Principy-pro-spravedlivou-transformaci.pdf>

31 <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/34a55767-55a1-11ed-92ed-01aa75ed71a1>

32 https://www.cde-org.cz/media/object/2284/cde_fosilni_dotace_v3.pdf

následky – zdravotní i finanční – opět ponese všichni. Přesto stále dotujeme společnosti, které na těchto krizích historicky obrovsky zbohatly, aniž by za svou činnost musely nést adekvátní odpovědnost. To se nutně musí změnit. Potřebujeme přijmout

jednotnou definici fosilních dotací, která zahrne všechny formy přímé i nepřímé podpory fosilního byznysu, a vyčíslit reálné dotace do fosilní infrastruktury. Na základě definice pak musíme přijmout konkrétní opatření, která tyto dotace znemožní.

5 Jak předejít další energetické krizi?

Dnešní energetický systém pod kontrolou fosilního oligopolu není schopen ani zajistit dostupnou energii všem a vyřešit energetickou chudobu, ani snížit dostatečně rychle emise a zastavit klimatickou krizi. Jak by mohl vypadat lepší postup? Je stále zřejmější, že jen spoléhání na rozvoj obnovitelných zdrojů soukromým sektorem k řešení stačit nemůže.

Narůstající množství odborných zdrojů, politických návrhů i úspěšných případových studií z celého světa proto poukazuje na zásadní význam otázky vlastnictví – a konkrétně na **významný potenciál veřejného vlastnictví**. Ať už jde o takzvanou remunicipalizaci čili návrat statků do obecního vlastnictví³³ nebo

státní vlastnictví energetických firem a distribučních společností.³⁴ Veřejné vlastnictví umožňuje demokratizovat ekonomické rozhodování, dát podíl na správě společného statku širšímu spektru zúčastněných stran včetně spotřebitelů, místních komunit a zaměstnankyň. **Díky tomu se lze řídit ne imperativem zisku, ale také ekologickými a sociálními hledisky.**³⁵ Do právní formy, organizační a řídicí struktury a strategických dokumentů podniku pak lze zabudovat jasný mandát ke sledování **sociálního užitku (zajištění dostupné energie jako základní potřeby všem) a ekologické udržitelnosti (maximální rozvoj úspor a co**

33 <https://www.tni.org/en/topic/remunicipalisation>

34 <https://www.tni.org/en/article/energy-democracy-and-public-ownership>

35 Viz souhrnný report o úspěšných příkladech remunicipalizace a deprivatizace veřejných služeb <https://www.tni.org/en/publication/the-future-is-public-democratic-ownership-of-public-services>

nejrychlejší přechod k výhradně obnovitelným zdrojům).

Na rozdíl od soukromé může veřejná společnost dělat věci, které se přiči motiva zisku: například **investovat do obnovitelných zdrojů, ale jejich podíl dát místní komunitě či obci.** To může pomoci mimo jiné překonat některé dnešní bariéry pro rozvoj obnovitelných zdrojů a úspor. Podíl na vlastnictví a kontrole je zásadní pro to, aby místní lidé přijali nové obnovitelné zdroje a nestavěli se vůči nim na odpor.³⁶ **Veřejná firma dále může vytvořit program zaměřený na rozvoj úspor ve prospěch spotřebitelů,** navzdory tomu, že její příjmy pak neporostou nebo zavést **sociální tarif, který zpřístupní energii i těm, kdo by jinak kvůli účtům skončili v energetické chudobě.** Rozvoji úspor dnes překáží nedostatek pracovních sil, protože soukromý sektor nemá motivaci investovat do jejich tréninku. Právě veřejné společnosti mohou realizovat programy, které tuto překážku mohou překonat. V neposlední řadě **může veřejný sektor svým zaměstnancům zajišťovat dobře placenou práci v důstojných podmínkách.**³⁷

Úspěšné příklady této strategie energetické transformace, založené na veřejném vlastnictví – obvykle přezdívané demokratizace energetiky (*energy democracy*) existují na všech kontinentech.³⁸ Za všechny lze

z posledních dekád zmínit **německá referenda o remunicipalizaci energetiky v Hamburku či Berlíně, která dala vzniknout městským veřejným podnikům s jasnými ekologickými i sociálními mandáty.**³⁹ Město Nottingham v Anglii zase založilo městského dodavatele energie **Robin Hood Energy přímo za účelem eliminace energetické chudoby. Díky svým neziskovým principům je jejich energie levnější než u soukromých dodavatelů** a zároveň upřednostňuje výrobce elektřiny z obnovitelných zdrojů a nejbližšího okolí.⁴⁰ **Přechod k obnovitelným zdrojům založený na spolupráci veřejné státní společnosti s místními družstvy či menšími soukromými producenty energie se povedl také v Uruguayi či Kostarice.** Obě země ukázaly, že pokud nejziskovější oblasti energetiky drží v rukou soukromé firmy, stát a lidé na tom prodělávají. Naopak při dobrém managementu mohou být státní energetické koncerny natolik ziskové, že zajišťují levnou energii celé populaci a ještě kompenzují státní deficit. Musí za tím ale stát politická vůle rychle vybudovat kapacity pro produkci obnovitelné energie a zapojovat malé a družstevní subjekty.⁴¹

- 36 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301421522004761>
37 Viz kampaně za veřejně zřizovaná pracovní místa v transformaci k bezuhlíkové ekonomice a ochraně klimatu a ekosystémů po celém světě: <https://www.globalclimatejobs.org/>
38 <https://energy-democracy.net/>
39 https://www.tni.org/files/publication-downloads/chapter_8_reclaiming_public_services_2908.pdf
40 <https://robinhoodenergy.co.uk/>
41 Energy democracy and public ownership | Transnational Institute (tni.org)

Právě na tyto příklady dnes navazují přibývající politické projekty, které navrhují přinejmenším doplnit rozvoj obnovitelných zdrojů v rukou soukromého sektoru také veřejnými rozvojovými společnostmi: právě takový projekt nedávno schválil stát New York⁴² a právě takový návrh prosazuje ve Velké Británii nově tamní opozice.⁴³

I v českém kontextu by se měla otevřít diskuse o tom, jak by mohlo být veřejné vlastnictví využito k rychlejšímu přechodu k čistým zdrojům, rozvoji úspor energií a řešení energetické chudoby.

Tématy může být například větší míra zestátnění ČEZu a diskuze o tom, jak bychom mohli této firmě – jako naší společné veřejné službě – dát demokratičtější zadání i jasnější mandát k sociálně a ekologicky příznivé politice. **Na úrovni jednotlivých obcí a místních tepláren se pak můžeme bavit o remunicipalizaci.**

I v Česku totiž obecní výroby tepla existují, příkladem může být obec Kněžice, která na vytápění vyrábí z odpadu bioplyn, což se ukázalo relativně odolnými vůči energetické krizi – od roku 2006 platí za vytápění stále stejně.⁴⁴ **V neposlední řadě se nyní prosazují další příklady komunitní energetiky: sdílení energie z obnovitelných zdrojů v rukou obcí, družstev či společenství vlastníků.**

Její rozvoj je ale v současném systému brzděn a omezován právě mocí

fosilně-energetického oligopolu.⁴⁵ Transformace energetiky zkrátka není problémem vzájemné konkurence různých technologií na volných trzích. Je to souboj o politicko-ekonomickou moc a o kontrolu nad systémem, v němž zásadní úlohu hraje stát, dnes do velké míry ovládaný fosilními zájmy.

Nabízí se prosazovat následující opatření v šesti klíčových oblastech:

I. Prosazovat účinná opatření proti energetické chudobě

Tady a teď prosazovat účinnou okamžitou a střednědobou pomoc lidem postiženým energetickou chudobou a směřovat k uskutečnění práva na energii jako základní životní potřebu, jak jsme popsali v dřívější zevrubné studii.⁴⁶ Zakázat odpojování domácností od dodávek a zavést sociální tarify, stejně jako rozšířit nabídku dotací na energetické úspory a zajistit jejich dostupnost především nejpotřebnějším domácnostem. V nájemním bydlení motivovat majitele k energetickým úsporám a chránit nájemnice a nájemníky před vystěhováním zajištěním efektivní regulace nájmu a dlouhodobých nájemních smluv. Podrobnosti popisují naši kolegové

42 <https://www.theguardian.com/us-news/2023/may/03/new-york-renewable-energy-public-utilities>

43 <https://www.common-wealth.co.uk/perspectives/transitioning-systems-coordinating-the-green-transition>

44 https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/komunitni-energetika-obnovitelne-zdroje-klimaticka-zmena-knezice.A230123_144901_domaci_idvs

45 Viz poznámka 6.

46 <https://re-set.cz/download/Publikace/Cesty-k-pravu-na-energii.pdf>

a kolegyně také ve studii Energetická chudoba a její řešení.⁴⁷

II. Efektivně a spravedlivě zdanit zisky

Nesmířit se s únikem zisků do zahraničí a spravedlivě soukromé energetické společnosti zdanit. Jako jeden z možných nástrojů v případě českých uhelných společností se nabízí danit přímo u zdroje: zvýšit poplatek z vydobytého uhlí alespoň na 10 %. Takto získané zdroje je přesměrovat do pomoci domácnostem postiženým energetickou chudobou a dlouhodobých řešení.

III. Čelit moci fosilní lobby a zbavit ji vlivu na demokratické instituce

Omezit politickou moc fosilní lobby v energetické politice, podobně jako tabákové lobby v oblasti zdravotnictví. Zbavit fosilně-energetické společnosti na základě jasných kritérií možnosti lobbisticky ovlivňovat jakákoliv politická rozhodnutí v oblasti klimatické a energetické politiky. Zakázat reklamu na fosilní paliva a z nich pocházející produkty podobně jako reklamu na tabákové výrobky.

IV. Zastavit financování fosilního byznysu

Zastavit veřejné i soukromé financování nových fosilních projektů a dotace na fosilní paliva. Přesměrovat veřejné i soukromé zdroje k rozvoji obnovitelných zdrojů a úspor a urychlit tak dekarbonizaci. Přimět soukromý bankovní a pojišťovnický sektor, aby přestal fosilní infrastrukturu pojišťovat a financovat, ať už občanským

tlakem nebo regulací finančního sektoru.

V. Podpořit decentralizaci vlastnické struktury a rozvoj obnovitelných zdrojů v místním vlastnictví

Neprodleně zavést do praxe podporu komunitní energetiky a umožnit tak rozvoj obnovitelných zdrojů v rukou energetických družstev, společenství vlastníků a obcí. Odmítnout snahu klást rozvoji komunitní energetiky do cesty účelová omezení a překážky a umožnit její neomezený rozvoj po vzoru nejúspěšnějších evropských států.

VI. Rozvíjet strategie založené na veřejném vlastnictví v energetice

Podpořit města i státní podniky ve snaze získat zpět do obecních rukou městské teplárny a další energetické podniky i rozvíjet vlastní energetiku. Vytvořit jako nástroj investic do obecní energetiky státní investiční Remunicipalizační fond (ReFond), který bude městům finančně pomáhat výkupem či převodem městské energetiky do vlastnictví samospráv, a podporu podmiňovat komplexními plány dekarbonizace. Na základě celospolečenské diskuse vytvořit jasný sociální a ekologický mandát pro ČEZ jako veřejnou službu s veřejně prospěšným posláním a přizpůsobit tomu jejich právní formu i organizační strukturu.

Tiráž

O Re-setu

Re-set: platforma pro sociálně-ekologickou transformaci je česká organizace, která výzkumem, vzděláváním a prací s veřejností podporuje snahy o udržitelnější a spravedlivější společnost. Promýšlíme a popularizujeme koncepty pro sociální, ekologickou a demokratickou ekonomiku, zkoumáme příčiny sociálních a ekologických problémů a hledáme řešení. Podporujeme iniciativy zdola a spolupracujeme se sociálními hnutími, která usilují o dobrý život pro všechny v různých oblastech. Pomáháme lidem se organizovat a společně prosazovat své zájmy.

www.re-set.cz

info@re-set.cz

re→set

O Centru pro dopravu a energetiku

Centrum pro dopravu a energetiku (CDE) je nevládní nezisková organizace, která se dlouhodobě zabývá vlivem energetiky na životní prostředí, a to zejména v souvislosti s ochranou klimatu a snižováním emisí skleníkových plynů.

www.cde-org.cz

kontakt pro média: Václava Marková, vaclava.markova@cde-org.cz

Autorství textů: Radek Kubala, Veronika Murzynová,
Josef Patočka

Konzultace: Veronika Dombrovská, Petr Doubravský,
Robin Pilnáček

Korektura: Jiří Šimčík

Grafika a sazba: Ondřej Bartoň

První vydání.

ISBN online pdf: 978-80-908972-4-3.

Publikaci Velká energetická loupež vydal Re-set:
Platforma pro sociálně-ekologickou transformaci
v Praze v roce 2023.